

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008, sp. zn. 31 Odo 495/2006, ECLI:CZ:NS:2008:31.ODO.495.2006.1

Číslo: 45/2009

Právní věta:

Zajišťovacím převodem práva ve smyslu ustanovení § 553 obč. zák. se i bez výslovného zakotvení rozvazovací podmínky ve smlouvě rozumí ujednání o převodu práva s rozvazovací podmínkou, jejímž splněním se vlastníkem věci bez dalšího stává původní majitel (dlužník, který toto zajištění dal).

Zajišťovací převod práva ve smyslu ustanovení § 553 obč. zák. nelze sjednat jako fiduciární převod práva.

Smlouva o zajišťovacím převodu práva, která neobsahuje ujednání o tom, jak se smluvní strany vypořádají v případě, že dlužník zajištěnou pohledávku věřiteli řádně a včas neuhradí, je absolutně neplatná. Totéž platí, obsahuje-li uvedená smlouva v dotčeném směru pouze ujednání, podle kterého se věřitel při prodlení dlužníka s úhradou zajištěné pohledávky bez dalšího (nebo na základě jednostranného úkonu věřitele) stane trvalým vlastníkem převedeného majetku při současném zániku zajištěné pohledávky.

Zajišťovací převod vlastnického práva lze sjednat formou kupní smlouvy, ve které bude splatnost dohodnuté kupní ceny vázána k okamžiku splatnosti zajišťované pohledávky, s tím, že bude-li zajištěná pohledávka včas a řádně splněna (čímž se obnoví vlastnické právo dlužníka), zanikne věřiteli povinnost k úhradě kupní ceny, a s tím, že nedojde-li k řádné a včasné úhradě zajištěné pohledávky, započte se kupní cena na zajišťovanou pohledávku. Věřitel by se v takovém případě měl smluvně pojistit proti tomu, aby v důsledku účelového chování dlužníka (spočívajícího v tom, že dlužník ke dni splatnosti neuhradí jen minimální část zajištěné pohledávky) nebyl nucen vracet jako důsledek dlužníkovy prodlení podstatnou část kupní ceny.

Zajišťovací převod vlastnického práva lze sjednat také formou ujednání, podle kterého bude věřitel oprávněn majetek zpeněžit dohodnutým způsobem a vrátit dlužníku případný přebytek zpeněžení (tzv. hyperochu). Takové ujednání (jež předpokládá, že až do zpeněžení zajištění bude dlužník v prodlení s plněním zajištěné pohledávky) se neobejde bez dohody o tom, jaký vliv na vlastnické právo věřitele k takovému majetku bude mít bytí pozdní uspokojení pohledávky dlužníkem z jiných zdrojů a na jaký účel mají být v této době použity užitky vzešlé ze zajištění.

I v případě že se pohledávka zajištěná zajišťovacím převodem vlastnického práva stala splatnou před prohlášením konkursu na majetek dlužníka, ale zajištění ke dni prohlášení konkursu trvá (nebylo vypořádáno způsobem předvídaným ve smlouvě), sepíše správce konkursní podstaty předmět zajištění do konkursní podstaty jako vlastnictví úpadce; postup podle § 27 odst. 5 zákona č. 328/1991 Sb. ve znění účinném do 31.12. 2007 nepřichází v úvahu. Zajištěný věřitel má pouze právo přihlásit svou pohledávku do konkursu vedeného na majetek dlužníka jako zajištěnou (s právem na oddělené uspokojení z výtěžku zpeněžení zajištění); vyloučení zajištění ze soupisu majetku konkursní podstaty se z titulu takového vlastnictví úspěšně domoci nemůže.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 15.10.2008

Spisová značka: 31 Odo 495/2006

Číslo rozhodnutí: 45

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Konkurs, Zajištění závazku, Zajištění závazku převodem práva

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 25. 1. 2005 K r a j s k ý s o u d v Českých Budějovicích zamítl žalobu, kterou se žalobkyně (Č. L., a. s.) domáhala vůči žalovanému (správci konkursní podstaty úpadkyně EFK, s. r. o. v likvidaci) vyloučení ve výroku označeného vozidla ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadkyně.

Soud při posuzování důvodnosti žalobou uplatněného nároku vyšel zejména z toho, že:

1) Žalobkyně (jako prodávající) uzavřela s pozdější úpadkyní (jako kupující) dne 26. 3. 2002 kupní smlouvu, kterou pozdější úpadkyni prodala předmětné vozidlo za dohodnutou kupní cenu, která měla být uhrazena ve splátkách. V kupní smlouvě se uvádí, že k zajištění veškerých pohledávek prodávajícího za kupujícími, vyplývajících z kupní smlouvy, uzavřeli účastníci současně smlouvu o zajišťovacím převodu práva.

2) Žalobkyně (jako věřitelka) uzavřela s pozdější úpadkyní (jako dlužnicí) dne 26. 3. 2002 smlouvu o zajišťovacím převodu vlastnického práva, s tím, že (podle článku I.) se takto zajišťují veškeré pohledávky věřitelky za dlužnicí, vyplývajících z kupní smlouvy, a nároky, které věřitelce vznikly v jakékoliv souvislosti s touto kupní smlouvou, nebo náhrady škody vzniklé porušením povinností dlužnicí. Podle článku II. smlouvy o zajišťovacím převodu práva k zajištění všech pohledávek věřitelky uvedených v článku I. smlouvy dlužnice převádí na věřitelku vlastnické právo k věci (vozidlu), s tím, že zajišťovací převod vlastnického práva trvá až do okamžiku včasného a úplného uspokojení věřitelčiných pohledávek za dlužnicí.

3) Pozdější úpadkyně, která nehradila sjednané splátky kupní ceny, předala vozidlo v souvislosti s „ukončením“ smlouvy o zajišťovacím převodu práva žalobkyni.

4) Usnesením ze dne 24. 8. 2004 prohlásil Krajský soud v Českých Budějovicích konkurs na majetek úpadkyně.

5) Správce konkursní podstaty úpadkyně sepsal vozidlo do konkursní podstaty úpadkyně jako věc ve vlastnictví úpadkyně.

6) Žalobkyně má vůči úpadkyni neuhrazenou pohledávku z kupní smlouvy (přihlášenou do konkursu a uznanou správcem konkursní podstaty co do důvodu a výše) z titulu nesplacené kupní ceny (417 990 Kč), dlužných úroků z prodlení (2925 Kč) a náhrady škody vzniklé v souvislosti s odebráním auta (7000 Kč).

Cituje ustanovení § 553 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, soud uvedl, že vzhledem k tomu, že kupní smlouva i smlouva o zajišťovacím převodu práva byly uzavřeny stejného dne, nemá za prokázáno, že vlastnické právo pozdější úpadkyně k vozidlu existovalo v době uzavření smlouvy o zajišťovacím převodu práva. Podle soudu lze také zajišťovacím převodem práva převést na věřitele právo, které má dlužník vůči jinému, nikoli právo vůči samotnému věřiteli, neboť ve druhém případě by šlo obsahově o jiný institut, vykazující spíše rysy zástavního práva. Tím, že žalobkyně přihlásila pohledávku do konkursu, by u ní navíc došlo (vyločením vozidla) k bezdůvodnému obohacení, což by bylo v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku.

K odvolání žalobkyně Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem ze dne 24. 11. 2005 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně.

Odvolací soud učinil ze smlouvy o zajišťovacím převodu práva dále zjištění, podle kterého článek III. obsahuje ujednání, že vlastnické právo k vozidlu vznikne žalobkyni okamžikem, kdy bude splněna některá z podmínek uvedených pod písmeny a) až c), což je vždy prodlení dlužníka s plněním tam uvedeným. Již z tohoto ujednání je pak podle odvolacího soudu jednoznačné, že smlouva o zajišťovacím převodu práva k vozidlu je absolutně neplatná pro rozpor se zákonem (§ 39 obč. zák.). K tomu dodal, že právní úprava obsažená v § 553 obč. zák. umožňuje věřiteli zajistit pohledávku za dlužníkem převodem dlužníkovy práva, včetně práva vlastnického, s tím, že ke změně subjektu práva dochází od okamžiku uzavření smlouvy, a to podmíněně, s rozvazovací podmínkou podle § 36 odst. 2 obč. zák., s tím, že v případě splnění dluhu ztrácí převod účinnost a právo přechází v rozsahu, v jakém bylo převedeno, zpět na dlužníka. Skutečnost, že jde o zajišťovací převod práva, musí být zřejmá z obsahu smlouvy. Kdyby mělo podle smlouvy dojít k převodu vlastnického práva z dlužníka na věřitele až poté, co se dlužník ocitne v prodlení (s odkládací podmínkou), nešlo by o uvedené zajištění závazku, nýbrž o ujednání o tzv. propadné zástavě. Žalobkyně není proto nositelkou práva, na jehož základě by se mohla domáhat vyloučení vozidla ze soupisu konkursní podstaty.

Žalobkyně podala proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, namítajíc, že rozhodnutí soudů nižších stupňů spočívají na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že je dán dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.) a požadujíc, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Dovolatelka nejprve v dovolání polemizuje s právním posouzením věci soudem prvního stupně co do závěru o neplatnosti smlouvy o zajišťovacím převodu práva. Posléze poukazuje na to, že odvolací soud vedly k závěru, že smlouva o zajišťovacím převodu práva je neplatná, jiné důvody než soud prvního stupně, a podrobuje kritice závěr odvolacího soudu, že převod práva byl sjednán s odkládací podmínkou a nikoliv s podmínkou rozvazovací.

Podle dovolatelky jsou závěry odvolacího soudu zjevně inspirovány dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu, např. ve věcech sp. zn. [25 Cdo 915/98](#) (jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2000), [29 Cdo 1969/2000](#) (jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2001) a [30 Cdo 2089/2002](#) (jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2003). Citujíc z těchto rozhodnutí pasáže charakterizující zajišťovací převod práva jako podmíněný převod práva dlužníka na věřitele s rozvazovací podmínkou, že dlužník zajištěný závazek splní, popřípadě se závazkem věřitele provést zpětný převod práva na dlužníka po splnění dluhu, dovolatelka dodává, že Nejvyšší soud v nich posuzoval smlouvy, které postrádaly rozvazovací podmínku pro případ splnění dluhu (obsahovaly pouze odkládací podmínku, jež stanovila, že k převodu předmětu zajištění na věřitele dojde okamžikem dlužníkovy prodlení).

K tomu dovolatelka tvrdí, že v jejím případě zajišťovací převod práva splňoval podmínky vymezené Nejvyšším soudem. K „prvkům“ zajišťovacího převodu práva přitom řadí: a) motivaci dlužníka, b) zajišťovací charakter převodu (omezení převodu jen na dobu trvání závazku - prostřednictvím

rozvazovací podmínky či závazku věřitele převést právo zpět po splnění závazku) a c) respektování práv dlužníka při realizaci zajištění (vrácení přebytku ze zpeněžení, tzv. hyperochy, dlužníkovi). Mezi „prvky“ tzv. propadné zástavy naopak řadí, že: a) není sjednána rozvazovací podmínka ani není dána povinnost věřitele převést věc zpět po splnění dluhu, b) věc je převáděna výhradně k uspokojení dluhu – chyby zajišťovací prvek a c) úmysl „propadnutí“.

V článku V. odst. 1 a 2 smlouvy o zajišťovacím převodu práva je přitom obsažena rozvazovací podmínka pro případ splacení zajišťovaného dluhu. Dovolatelka uzavírá, že smlouvu o zajišťovacím převodu práva nelze hodnotit jako ujednání o propadné zástavě i proto, že neobsahuje její právo ponechat si vozidlo ani při sebemenším prodlení dlužníka s úhradou zajišťovaného dluhu. Pro tyto případy totiž strany sjednaly, že je povinna vozidlo zpeněžit, z výtěžku zpeněžení uspokojit zajišťovanou pohledávku a příslušenství a eventuální přebytek vrátit dlužníci.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Tříčlenný senát č. 29, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, při posouzení předpokladů, za nichž lze platně zřídit zajištění pohledávky formou zajišťovacího převodu práva, dospěl k právnímu názoru zčásti odlišnému od toho, který byl vyjádřen v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2006, sp. zn. [33 Odo 188/2005](#) (uveřejněném v časopise Právní rozhledy číslo 9, ročníku 2007, str. 336-339) a v usneseních Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2005, sp. zn. [30 Cdo 1276/2005](#), a ze dne 30. 8. 2005, sp. zn. [30 Cdo 294/2005](#).

Proto rozhodl o postoupení věci (dle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů) k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. Velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Se zřetelem k bodům 2. a 3. článku II. zákona č. 59/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Nejvyšší soud dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 4. 2005.

Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Po právní stránce zásadní význam přitom přisuzuje zkoumání předpokladů, za nichž lze platně sjednat zajišťovací převod vlastnického práva (maje za to, že jsou důvody k částečnému přehodnocení dosavadní judikatury Nejvyššího soudu na toto téma), a tomu, jak se práva a povinnosti založená zajišťovacím převodem vlastnického práva prosazují v konkursních poměrech (což je otázka judikaturou Nejvyššího soudu zatím neřešená).

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem v otázce výkladu § 553 obč. zák.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil,

případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Z dovolací argumentace i z napadeného rozhodnutí se podává, že spor se vede o právní význam ujednání obsaženého v článku III. smlouvy o zajišťovacím převodu práva (tak jak je tato smlouva v kopii součástí spisu), z nějž učinil odvolací soud příléhavá skutková zjištění, a jehož přesné znění je následující:

„1. Smluvní strany se v souladu s § 133 odst. 1 obč. zák. výslovně dohodly, že vlastnické právo k věci (věci se ve smyslu zkratky zavedené ve smlouvě rozumí předmětné vozidlo) se převádí z dlužníka na věřitele bez ohledu na předání a převzetí věci okamžikem, kdy bude splněna kterákoliv z těchto podmínek:

a/ dlužník je po dobu delší než 60 dnů v prodlení s úhradou kteréhokoliv svého závazku podle KS (rozuměj kupní smlouvy), tj. kterékoliv splátky kupní ceny či úroku z prodlení,

b/ dlužník je po dobu delší než 60 dnů v prodlení se splněním kterékoliv své povinnosti podle článku IV. odst. 9 této smlouvy,

c/ dlužník je po dobu delší než 60 dnů v prodlení se splněním své povinnosti podle článku IV. odst. 13 této smlouvy.

2. Dlužník je povinen v den převodu vlastnického práva podle předchozího odstavce tohoto článku předat věc věřiteli v sídle věřitele. Současně s věcí je dlužník povinen předat věřiteli veškeré doklady a dokumenty, jež se k věci vztahují. O předání věci, dokladů a ostatních dokumentů bude oběma stranami sepsán a podepsán předávací protokol.

3. Dnem převodu vlastnického práva k věci podle tohoto článku této smlouvy se věřitel stává výlučným vlastníkem věci se všemi právy s tímto vlastnictvím spojenými podle § 123 obč. zák. a dlužník tato práva pozbývá. Dlužník je však až do řádného předání věci věřiteli podle předchozího odstavce tohoto článku povinen řádně plnit veškeré své závazky podle článku IV. této smlouvy. I po řádném předání věci věřiteli je dlužník povinen plnit své závazky podle článku IV. odst. 5 a 9 této smlouvy (rozuměj informační povinnost a pojištění věci).“

Ustanovení § 553 obč. zák. zní takto:

§ 553

(1) Splnění závazku může být zajištěno převodem práva dlužníka ve prospěch věřitele (zajišťovací převod práva).

(2) Smlouva o zajišťovacím převodu práva musí být uzavřena písemně.

Ustanovení § 169 písm. e) obč. zák. pak určuje, že ujednání zástavních smluv, dohod o vypořádání dědictví a samostatně uzavřená ujednání jsou neplatná i tehdy, jestliže stanoví, že při prodlení s plněním zajištěné pohledávky zástava propadne zástavnímu věřiteli, nebo že si ji zástavní věřitel může ponechat za určenou cenu, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.

V této podobě platila citovaná ustanovení občanského zákoníku již v době uzavření smlouvy o zajišťovacím převodu práva a do současné doby nedoznala změn.

Podle ustanovení § 28 odst. 1 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“), v rozhodném znění, tj. ve znění účinném ke dni prohlášení konkursu na majetek úpadkyně, věřitelé pohledávek, které byly zajištěny zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu

nemovitosti, převodem práva dle § 553 obč. zák. nebo postoupením pohledávky dle § 554 obč. zák. (dále jen „oddělení věřitelé“), mají právo, aby jejich pohledávka byla uspokojena ze zpeněžení věci, práva nebo pohledávky, jimiž byla zajištěna. Také toto ustanovení do 31. 12. 2007, kdy byl zákon o konkursu a vyrovnání jako celek zrušen, změn nedoznalo.

Pro přesné postižení toho, zda smlouvu o zajišťovacím převodu práva lze mít za platnou, je nezbytné vyslovit se obsírněji o povaze tohoto institutu a vyhodnotit odlišnosti, jež se při jeho aplikaci projeví v dosavadní rozhodovací praxi Nejvyššího soudu.

Již na tomto místě přitom Nejvyšší soud podotýká, že jako východiska, na nichž spočívá i jeho rozhodovací činnost, přejímá závěry formulované k výkladu právních norem Ústavním soudem již ve stanovisku jeho pléna ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st.-1/96, uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazku 9, ročníku 1997, části I., pod pořadovým číslem 9. Tam Ústavní soud vysvětlil, že vázanost soudu zákonem neznamena bezpodmínečně nutnost doslovného výkladu aplikovaného ustanovení, nýbrž zároveň vázanost smyslem a účelem zákona. V případě konfliktu mezi doslovným zněním zákona a jeho smyslem a účelem je důležité stanovit podmínky priority výkladu e ratione legis před výkladem jazykovým, podmínky, jež by měly představovat bariéru možné libovůle při aplikaci práva. Tamtéž Ústavní soud dodal, že smysl a účel zákona lze dovodit především z autentických dokumentů vypovídajících o vůli a záměrech zákonodárce, mezi něž patří důvodová zpráva k návrhu zákona (uvědomuje si skutečnost, že ze souhlasu zákonodárce s osnovou návrhu lze pouze presumovat i jeho souhlas s jejími důvody) a dále z argumentace přednesené v rozpravě při přijímání návrhu zákona. Smysl a účel zákona lze dále dovodit z pramenů práva. Při aplikaci právního ustanovení je nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění. Pouze za podmínky jeho nejasnosti a nesrozumitelnosti (umožňující např. více interpretací), jakož i rozporu doslovného znění daného ustanovení s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoliv pochybnost, lze upřednostnit výklad e ratione legis před výkladem jazykovým.

Na tomto základě Nejvyšší soud především poznamenává, že k pochopení podstaty úpravy obsažené v ustanovení § 553 obč. zák. nelze dospět toliko za použití jazykového výkladu právní normy. Již proto ne, že dikce zkoumaného ustanovení nechává nezodpovězenou řadu základních otázek, které s sebou tento způsob zajištění závazku nese. Mezi problémové okruhy tu patří již 1) posouzení zajišťovacího převodu práva coby samostatného smluvního typu, dále 2) vymezení předmětu zajišťovacího převodu práva, 3) vymezení podstatných náležitostí ujednání o zajišťovacím převodu práva, 4) obsah zajišťovacího převodu práva, 5) určení způsobu, jakým se naplňuje uhrazovací funkce zajišťovacího převodu práva, a sporným v teorii se jeví dokonce i 6) řešení otázky, zda zajišťovací převod práva má uhrazovací funkci.

A) Historický vývoj zajišťovacího převodu práva.

Jakkoliv je tato metoda výkladu nejméně spolehlivá, neobejdou se další úvahy Nejvyššího soudu bez krátkého historického exkursu, osvětlujícího vznik a vývoj zajišťovacího převodu práva a zaměřeného na pochopení podstaty konfliktů při výkladu § 553 obč. zák.

Na historické kořeny zajišťovacího převodu práva se poukazuje již v článku Čermák, K., jr.: Je zajišťovací převod práva fiduciárním převodem?, uveřejněném v časopise Bulletin advokacie číslo 3, ročník 1997, str. 11-16. Autor článku si klade otázku (na niž posléze odpovídá kladně), zda úpravou obsaženou v § 553 obč. zák. byla v českém právu obnovena instituce fiduciárního převodu práva, známá zejména ranému římskému právu. Tamtéž výstižně shrnuje, že o takový fiduciární převod práva šlo zjednodušeně řečeno tehdy, bylo-li vlastnictví k věci převedeno jejím vlastníkem (fiduciantem) na důvěrníka (fiduciáře) a ten se zároveň zavázal převést vlastnické právo zpět na převodce po splnění účelu, který strany převodem sledovaly. V případě fiduciárního převodu za účelem zajištění pohledávky se při převodu fiduciář dále zavazoval, jak s věcí naloží, nebude-li

pohledávka splněna; v úvahu připadalo, že si ji ponechá, nebo ji prodá a vrátí hyperochu (srov. k tomu i dílo Kincl, J. – Urfus, V: Římské právo. 1. vydání. Panorama. Praha 1990, str. 255-258, na které v daných souvislostech odkazuje i autor článku).

Obdobně pak Sommer, O in: Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové. Praha, Všehrd 1946, str. 150, Fiducia, uvádí, že: „V případě nezaplacení dluhu věc daná zárukou propadala, tj. fiduciant pozbyval nároku na zpětný převod její. Přikročil-li fiduciář k prodeji věci, byl povinen to, oč výtěžek prodeje převyšoval pohledávku (hyperocha), vydati fiduciantovi.“

Heyrovský, L. in: Dějiny a systém soukromého práva římského, Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě. 7. vydání. Bratislava 1929, str. 276, k tomu dodává, že: „Pojištění pohledávky, pro kterou fiducia byla zřízena, záleželo původně v tom, že věřitel (fiduciář) mohl zástavcovi (fiduciantovi) zdržovati vlastnictví fiducie až do splnění dluhu. Věřitel stal se sice fđduciární mancipací nebo injurecessi vlastníkem věci a měl jako takový plnou právní moc převést onu věc odkazem na jiného nebo ji zciziti, zejména ji prodati, aniž fiduciant mohl vindikovati věci na třetím nabyvateli. Ale odkázáním nebo zcizením jejím fiduciář by byl jednal proti obligační povinnosti, která jej zavazovala, když byla splněna pohledávka, vlastnictví fiduciární věci zase převést na dřívějšího vlastníka. (...) Právo uspokojiti se z hodnoty fiducie mohl si opatřiti věřitel původně pouze zvláštními úmluvami. Především bývala v pactum fiduciae přijata lex commissoria, tj. úmluva, že věc má propadnouti nadobro věřitelovi za jeho pohledávku, nebude-li dluh splněn včas. (...) Dále vešlo víc a více v obyčej, že v úmluvě fiduciární bylo věřitelovi postoupeno právo pro nesplnění dluhu prodati věc a z utržených peněz sebe uspokojiti. Co přebylo z nich, mělo vydáno býti fiduciantovi. Úmluva tato stala se za principatu tou měrou pravidelnou, že bylo připisováno věřitelovi právo věc prodati k ukojení své pohledávky, i když si je byl zvláště nevymínil. Konečně byl tento prodej připuštěn, i když ve fiduciární smlouvě byl výslovně zapověděn.“

Všechna citovaná díla se pak shodují v tom, že fiducia z římského práva vymizela s dalším vývojem zástavního práva.

Občanský zákon č. 946/1811 Sb. z. s., který od 28. 10. 1918 platil jako československý obecný zákoník občanský, institut zajišťovacího převodu práva neupravoval (výslovně s ním nepočítal). V díle Rouček, F. – Sedláček, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, Praha 1935 se však k tomu výstižně uvádí (v Dílu II., u § 424, str. 474), že: „Připustnost zajišťovacího převodu opírá se o ustanovení konkursního řádu (§ 12) (...). Sluší tedy zajišťovací převod uznati za platný, ale to neznamena, že jím převádí se vlastnictví. (...) Dlužno proto vítati, že dřívější praxe (Vážný č. 3701, 4085 /tímto označením se rozumí rozhodnutí Sbírkou rozhodnutí nejvyšších stolic soudních Čs. republiky, kterou uspořádal Dr. F. Vážný, uveřejněná tam pod příslušnými pořadovými čísly/) se stala později rozvážnější (Vážný č. 5026, plenární rozh.) a že konečně došlo se k tomu, že osoba oprávněná převodem zajišťovacím nemá žaloby vlastnické, nýbrž má jen právo žádati, aby se jí z věcí dostalo uspokojení před ostatními věřiteli (Vážný č. 5553, 10.731) a že zajišťovací převod sluší postavit na roveň zastavení věci, neboť pro zajišťovací převod vyžaduje se stejný nabývací způsob jako k nabytí zástavního práva k nemovitostem (Vážný č. 9929). Ovšem nyní ještě trvá praxe na fikci věřitelova vlastnictví, ale tu jde jen o (chybnou) konstrukci bez zvláštních praktických důsledků“.

Tzv. střední občanský zákoník (zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník), upravoval toliko zajišťovací postup pohledávek. Jeho § 294 zněl následovně:

§ 294

Pohledávka může být zajištěna také postupem pohledávek dlužníka nebo pohledávek osoby třetí. Ustanovení o neplatných úmluvách při smlouvě zástavní (§ 201) platí přiměřeně i zde.

Podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu občanského zákoníku, jak jej ve volebním období 1948-1952 projednávalo Národní shromáždění republiky Československé jako tisk č. 509, „osnova výslovně připouští nově i tzv. zajišťovací postup, který je v hospodářském styku vžit a kterým se postupují pohledávky k zajištění. Ten, kdo postupuje pohledávku k zajištění, může svůj projev adresovat jak věřiteli zajištěné pohledávky, tak svému dlužníku“.

Tento institut je nicméně srovnatelný s nynějším ustanovením § 554 obč. zák., upravujícím zajištění postoupením pohledávky. Dobová literatura k němu uvádí, že:

„I takovým postupem pohledávky se stává věřitelem z této pohledávky ten, komu byla k zajištění jeho pohledávky postoupena. Jeho věřitelství je však omezeno vnitřní, na důvěře postupitele k postupníkovi založenou (fiduciární) dohodou, že se postup nestal za účelem trvalého nabytí pohledávky, ale jen přechodně, za účelem zajištění jiné pohledávky. Tato výhrada zavazuje postupníka, aby pohledávku cedentovi postoupil zpět, když se zajištění stane bezpředmětným, zvláště když zajištěná pohledávka zanikne splněním. Výhrada dostačuje k tomu, aby v takovém případě bylo možno na jejím základě se domáhat zpětného postupu pohledávky. Zneužití ze strany zajištěného věřitele je možné, zvláště proto, že věřitel se vůči třetím osobám jeví jako bezvýhradný věřitel zajišťovací pohledávky. V případě zneužití bude ten, kdo poskytl takovéto zajištění, odkázán jen na vymáhání náhrady škody“ (Knapp, V.: Učebnice občanského a rodinného práva. Svazek II. /Závazkové právo/. Orbis. Praha 1954, str. 327).

Tamtéž se poukazuje na to (prostřednictvím odkazu na ustanovení § 201 zákona č. 141/1950 Sb.), že zajišťovací cese je omezena i tím, že nelze smluvit, že dlužník nesmí postoupenou pohledávku nikdy vyplatit, že zajišťovací pohledávka připadne věřiteli, jakmile se zajištěná pohledávka stane splatnou a nebude uspokojena, anebo že věřitel může pohledávku libovolným způsobem zpeněžit anebo ponechat si ji za libovolnou nebo předem určenou cenu.

Zajišťovací převod znalo v té době i exekuční právo, když podle ustanovení § 579 písm. d) tehdy platného zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanského soudního řádu), zanikala nařízením exekuční likvidace i práva vzniklá zajišťovacím převodem, kterých nabyli věřitelé na majetek dlužníka, patřící do likvidační podstaty, v posledních šesti měsících před nařízením likvidace. S přihlédnutím k obsahu § 595 zákona č. 142/1950 Sb. se nároky pojmenované v § 579 písm. d) uvedeného zákona, které podle posledně označeného ustanovení nezanikly, uspokojovaly jako nároky oddělených věřitelů.

To potvrzovala i dobová rozhodovací praxe soudů, konkrétně rozhodnutí tehdejšího Nejvyššího soudu uveřejněné pod číslem 104/1952 Sbírkou rozhodnutí a stanovisek. Tam Nejvyšší soud také uvedl, že i za účinnosti nového občanského zákoníku (rozuměj zákona č. 141/1950 Sb.) je přípustný zajišťovací převod k movitým věcem, který - pokud byl zřízen způsobem, jehož je třeba ke vzniku zástavního práva - má stejný účinek jako smluvní zástavní právo. Dodal dále, že zajišťovací převod není právem, které nepřipouští výkon exekuce, vzniká z něho jen nárok na uspokojení pohledávky v pořadí podle vzniku zajišťovacího převodu.

A konečně tamtéž Nejvyšší soud vysvětlil, že zajišťovacímu převodu nelze přiznat účinnost tam, kde by byl prostředkem k obcházení zákona. Obcházení zákona nelze sice spatřovat ve snaze věřitele získat nabytím vlastnictví k věci dlužníkově lepší jistoty a snazšího uspokojení, než jaké poskytují jiné způsoby zajištění, zejména zřízení zástavního práva. Bylo by však obcházením zákona, kdyby byly způsobeny účinky obdobné zřízení zástavního práva, aniž byla zachována taková forma předepsaná pro zřízení zástavního práva, která zabezpečuje, že zástavní právo je patrné i třetím osobám (publicita zástavního práva).

Bezprostředním předchůdcem institutu obsaženého nyní v § 553 obč. zák. pak byla úprava obsažená

v hlavě III, Dílu IV., oddílu 6, nazvaném „Zajištění závazků převodem práva“, v ustanoveních § 207 až 209 zákona č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu) – dále též jen „ZMO“ .

Tato ustanovení zákoníku mezinárodního obchodu zněla následovně:

§ 207

(1) Splnění závazku může být zajištěno převodem práva dlužníka ve prospěch věřitele (zajišťovací převod práva).

(2) Smlouva o zajišťovacím převodu práva musí být uzavřena písemně.

§ 208

Právo převedené zajišťovacím převodem má povahu práva převedeného s rozvazovací podmínkou, že zajištěný závazek bude splněn.

§ 209

Při splnění zajištěného závazku je věřitel povinen opět umožnit dlužníkovi výkon práva v rozsahu jeho převodu a vydat dlužníkovi vše, co z převedeného práva získal, a nahradit, co při obvyklé péči získat mohl.

Podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákoníku mezinárodního obchodu, jak jej ve volebním období 1960 – 1964 projednávalo Národní shromáždění Československé socialistické republiky jako tisk č. 149, „zajištění závazku je konečně možné také formou zajišťovacího převodu a poskytnutím jistoty, které osnova proti dosavadnímu stavu lépe přizpůsobuje potřebám zahraničního obchodu“.

V literatuře (srov. Knapp, V. – Luby, Š.: Československé občanské právo. Svazek I. Orbis. Praha 1974. str. 527-528) se k této úpravě uvádí, že: „Zajištění závazku převodem práva je specifickým případem postupu pohledávky a spočívá v tom, že dlužník smlouvou postoupí své právo za účelem zajištění věřitelovy pohledávky (§ 207 odst. 1 ZMO). (...) Občanský zákoník tento zajišťovací institut výslovně neupravuje, nicméně by mohl vzniknout na základě smlouvy postupní podle § 63 n. (s přihlédnutím k § 51 obč. zák.). Zajišťovací funkce tohoto institutu spočívá v tom, že dochází k podmíněnému převodu práva z dlužníka na věřitele. Právo se převádí s rozvazovací podmínkou, že závazek bude splněn (§ 208 ZMO). Z toho vyplývá, že nebude-li dlužníkem včas a řádně splněn (jestliže se rozvazovací podmínka nesplní), může se věřitel hojit vydobytím převedené dlužníkovy pohledávky. Jestliže naopak dlužník svůj závazek včas a řádně splní (nastala-li tedy rozvazovací podmínka), bude věřitel povinen podmíněně nabyté právo převést zpět na dlužníka v rozsahu, jaký mělo v době jeho převodu, a vydat mu vše, co z převedeného práva získal, resp. nahradit, co při obvyklé péči získat mohl, ale nezískal (§ 209 ZMO)“.

B) Platná úprava zajišťovacího převodu práva.

Zákoník mezinárodního obchodu byl zrušen k 1. 1. 1992 obchodním zákoníkem (srov. § 772 bod 2. obč. zák.).

Ke stejnému datu bylo do občanského zákoníku začleněno ustanovení § 553 obč. zák. (novelou provedenou zákonem. č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, a to jako součást bodu 109. novely). Vládní návrh novely občanského zákoníku projednávalo Federální shromáždění ČSFR v roce 1991 jako tisk č. 685, přičemž text ustanovení § 553 obč. zák. byl (v nezměněné podobě) obsažen v § 554 tohoto vládního návrhu. Ve zvláštní části důvodové zprávy se k

ustanovením § 544 až § 558 vládního návrhu novely občanského zákoníku uvádí, že: „dosavadní úpravě zajištění práv a povinností chyběly některé zabezpečovací prostředky, proto byla potřeba je převzít ze starších úprav osvědčených v občanském právu demokratických států. Tak byla převzata do nových ustanovení úprava o smluvní pokutě, o zástavní smlouvě, ustanovení o zajištění postoupením pohledávky, ustanovení o jistotě a uznání dluhu. Z platné úpravy bylo převzato ručení (i když v pozměněné formě), dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů a složení do úschovy.“

O zajišťovacím převodu práva nevypovídá důvodová zpráva ničeho. Již v článku Mikeš, J., Švestka, J.: Nad základními otázkami zajištění závazků převodem práva, uveřejněném v časopise Právní rozhledy číslo 6, ročník 2001, str. 249-254, se nicméně poukazuje na to, že označená novela v ustanovení § 553 obč. zák. „doslova a do písmene“ opsala text ustanovení § 207 ZMO, že však nedošlo k převzetí dalších návazných ustanovení § 208 a 209 ZMO.

Výše citované ustanovení § 28 odst. 1 ZKV počítá se zajišťovacím převodem práva s účinností od 1. června 1996, po novele provedené zákonem č. 94/1996 Sb. V důvodové zprávě k vládnímu návrhu této novely, projednávané Poslaneckou Sněmovnou v jejím prvním volebním období 1993 - 1996 jako tisk č. 1976, se k tomuto ustanovení (v navrženém znění, jež do přijetí změn nedoznalo) toliko uvádí, že „vznik práva na oddělené uspokojení je napříště vázán i na zajištění převodem práva (§ 553 občanského zákoníku) a na zajištění postoupením pohledávky (§554 obč. zák.)“.

Vedle označeného ustanovení se o uvedeném institutu zmiňuje také občanský soudní řád (v § 332 odst. 2), a to s účinností od 1. 1. 2001, po novele provedené zákonem č. 30/2000 Sb., dále zákon č. 119/2001 Sb., účinný od 1. 5. 2001, kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí (v § 12 odst. 2), zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí (srov. jeho § 8 odst. 1 písm. b/, § 9 odst. 2, § 10 odst. 1 písm. c/ a § 25 odst. 4 a 5), zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (v § 26 odst. 7 písm. b/), ve znění účinném k 26. 3. 2002, zákon č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění) – srov. jeho § 6 písm. b) ve spojení s § 9 a dále § 14, § 24 odst. 2 písm. e) a § 26, zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění účinném do 31. 12. 2006 (v § 109 odst. 2 a § 111b), zákon č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí, účinný od 1. 4. 2006 (v § 13 odst. 5), obchodní zákoník (v § 323f), a to s účinností od 1. 3. 2008, po novele provedené zákonem č. 108/2007 Sb., a zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů (tím, že v § 2 písm. g/ přiznává i věřitelům s tímto zajištěním postavení zajištěných věřitelů).

Jsou-li v daných souvislostech v předchozím odstavci označena ustanovení zákonů, jejichž podoba se zformovala až po 26. 3. 2002 (kdy byla uzavřena smlouva o zajišťovacím převodu práva v této věci), děje se tak jen za účelem celkového dokreslení vývoje tohoto institutu v české legislativě, jež může přispět k lepšímu pochopení jeho podstaty i pro období rozhodné pro tuto věc.

Pro účely dalšího výkladu zasluhuje z označených zákonů pozornosti ustanovení § 26 odst. 7 písm. b) zákona č. 586/1992 Sb., které spojuje nárok na odpis pořizovací hodnoty věci do nákladů dlužníka se splněním závazku, který byl zajištěn převodem práva, a dále ustanovení § 25 odst. 5 zákona č. 357/1992 Sb., podle kterého dojde-li k převodu vlastnictví k nemovitosti na základě a) smlouvy uzavřené s rozvazovací podmínkou, s výjimkou smlouvy o zajišťovacím převodu práva, b) smlouvy s výhradou zpětného převodu vlastnictví k nemovitosti, c) jiné smlouvy, která byla po převodu vlastnictví k nemovitosti zrušena, finanční ředitelství na žádost daňového subjektu nebo na základě podnětu ručitele z moci úřední daň z převodu nemovitostí nebo daň darovací promine, dojde-li ke zpětnému nabytí nemovitosti původním převodcem do tří let ode dne vzniku právních účinků vkladu práva do katastru nemovitostí nebo ode dne nabytí účinnosti smlouvy o převodu nemovitosti, která není předmětem evidence v katastru nemovitostí, a v této lhůtě daňový subjekt požádá o prominutí daně nebo ručitel podá podnět finančnímu ředitelství. Je-li vedeno řízení z podnětu ručitele, je

příjemcem rozhodnutí o prominutí daně daňový subjekt i ručitel.

Pominout nelze ani ustanovení § 332 odst. 2 o. s. ř., jež určuje, že pro pořadí zástavního práva a zajišťovacího převodu práva je rozhodující den jejich vzniku, a ustanovení § 12 odst. 2 zákona č. 119/2001 Sb. o tom, že pořadí pohledávky dalšího oprávněného, která byla zajištěna zástavním právem nebo zajišťovacím převodem práva k prodávané věci, se řídí dnem vzniku těchto práv; jinak se řídí dnem, kdy byla věc ve prospěch pohledávky sepsána. Byla-li téhož dne sepsána věc ve prospěch více pohledávek, mají tyto pohledávky stejné pořadí; nestačí-li výtěžek prodeje k jejich úplnému uspokojení, uspokojí se tyto pohledávky poměrně.

Dovolatelce lze přisvědčit v tom, že judikatura Nejvyššího soudu se vymezovala vůči institutu zajišťovacího převodu práva převážně negativním způsobem, tedy pojmenováním toho, co jím není a být nemůže (typicky ve spojení s posuzováním tzv. propadných zástav), aniž se zatím beze zbytku zhostila úkolu pojmenovat předpoklady, za nichž lze mítí ujednání založená na úpravě obsažené v § 553 obč. zák. za platná.

Pozitivním vymezením toho, co je (může být) zajišťovacím převodem práva, se Nejvyšší soud zevrubněji zabýval zatím jen ve výše zmíněném rozsudku sp. zn. [33 Odo 188/2005](#). V něm se na dané téma především uvádí, že:

„Smlouvou o zajišťovacím převodu práva postupuje dlužník věřiteli podmíněně své právo, které má proti jinému. Strany uzavírají smlouvu s úmyslem, aby nešlo o převod trvalý, nýbrž jen o převod za účelem zajištění pohledávky věřitele. Smyslem tohoto převodu je především motivovat dlužníka na řádném a včasném splnění jeho závazku. Současně je dlužníkovi zabráněno, aby před splněním závazku disponoval s převedeným právem, resp. jeho předmětem. Zajišťovacím převodem pak věřitel sleduje též možnost dosáhnout v případě prodlení dlužníka s plněním závazku uspokojení svého práva z předmětu převedeného práva. I když předmětem zajišťovacího převodu zpravidla bývá pohledávka, kterou má dlužník vůči třetí osobě, lze takto převést i právo věcné včetně práva vlastnického. Jelikož se jedná o zajišťovací institut, musí zde existovat jako předmět zajištění platný závazek hlavní, ze kterého je dlužník povinen věřiteli plnit a ze kterého má věřitel právo na plnění; vedle tohoto hlavního závazkového vztahu vzniká mezi věřitelem a dlužníkem akcesorický závazkový vztah vyplývající ze smlouvy o zajišťovacím převodu práva. Dlužník postupuje věřiteli své právo s rozvazovací podmínkou, že zajištěný závazek bude splněn.

Tato rozvazovací podmínka se uplatní při uspokojení zajištěné pohledávky splněním tak, že právní úkony, jimiž bylo právo převedeno, pozbývají účinnosti a právo v rozsahu, v jakém bylo převedeno, přechází zpět na dlužníka. Převod práva na věřitele tedy ze zákona zaniká. Místo rozvazovací podmínky lze ve smlouvě sjednat zpětný převod práva po splnění závazku.

(...) Úprava obsažená v § 553 obč. zák. neřeší blíže, jaká jsou vzájemná práva a povinnosti věřitele a dlužníka, a proto je pro obsah jejich právního vztahu rozhodující obsah smlouvy. V ní musí být jednoznačně určen závazek, který je zajišťován, právo dlužníka, které se převádí, a jeho předmět a případně i způsob uspokojení věřitelovy pohledávky z převedeného dlužníkovy práva. Z obsahu smlouvy musí být zřejmé, že se jedná jen o zajišťovací převod práva, nikoli o převod trvalý.

Pokud by podle smlouvy mělo k převodu práva, zejména vlastnického, na věřitele dojít až poté, co se dlužník ocitne v prodlení, nejde o zajišťovací převod a takovéto ujednání by mohlo být podle obsahu považováno za neplatné podle § 169 písm. e) obč. zák.

Posledně zmíněné ustanovení brání případům tzv. propadných zástav. Odporovalo by zákonu, kdyby se zástavní dlužník již na základě ujednání v zástavní smlouvě, případně ujednání uzavřeného v souvislosti s ní podřizoval zástavnímu věřiteli tak, že zástava v okamžiku prodlení bez dalšího

propadá věřiteli nebo že si ji věřitel za určitou předem stanovenou cenu (bez ohledu na to, jaká je její cena dosažitelná na trhu) může ponechat.

Z tohoto pohledu je neplatná kupní smlouva, která byla uzavřena za tím účelem, aby pohledávka kupujícího zástavního věřitele byla uspokojena tím, že na něho přejde vlastnictví prodávajícího zástavního dlužníka k zástavě. Na rozdíl od zajišťovacího převodu práva zde není obsahem smlouvy o propadné zástavě převod práva zástavního dlužníka, na základě kterého by se zástavní věřitel stal nositelem tohoto práva s rozvazovací podmínkou splnění zajištěného závazku, neboť i po uzavření smlouvy zůstává dlužník vlastníkem věci a vlastnické právo má přejít na věřitele až tím, že dlužník svůj dluh řádně a včas nesplní. Právě takové ujednání představuje podle svého obsahu a smyslu tzv. propadnou zástavu.

Z uvedeného je zřejmé, že jeden z podstatných rozdílů mezi (platnou) smlouvou o zajišťovacím převodu práva podle § 553 obč. zák. a (neplatným) ujednáním o propadné zástavě podle § 169 písm. e) obč. zák. spočívá v okamžiku, kdy dochází k převodu práva.

Zatímco u zajišťovacího převodu se na základě smlouvy uzavřené podle § 553 obč. zák. nositelem práva stává podmíněně věřitel a splnění závazku dlužníkem má za následek obnovení jeho práva, v případě propadné zástavy zůstává právo i po uzavření smlouvy zachováno dlužníkovi a okamžikem, kdy má bez dalšího dojít k převodu práva na věřitele, je okamžik prodlení dlužníka se splněním závazku.“

Citované rozhodnutí výslovně připouští nejen možnost ujednat zajišťovací převod práva s rozvazovací podmínkou, nýbrž (namísto rozvazovací podmínky) i dohodu o zpětném převodu práva po splnění závazku (fiduciární převod). K této tezi se Nejvyšší soud přihlásil i v usneseních ze dne 26. 9. 2005, sp. zn. [30 Cdo 1276/2005](#), a ze dne 30. 8. 2005, sp. zn. [30 Cdo 294/2005](#), v nichž nadto dodal, že zajišťovací převod práva je umožněn ustanovením § 132 odst. 1 obč. zák. a že jde o převod bezúplatný.

Všechna tři označená rozhodnutí (jejichž závěry jsou nicméně dále dílčím způsobem korigovány) podporují obecnou tendenci (shora podaným historickým exkursem doloženou) vyloučit aplikaci ustanovení o zajišťovacím převodu práva způsobem, jenž by ve svých důsledcích vedl k obcházení institutu zástavního práva.

Úpravu zkoumaného institutu v občanském zákoníku lze pro účely právní praxe bez příkras označit za zcela nevyhovující a jako návod pro splnění předurčeného úkolu nezpůsobilou. Vymezení hranice mezi obcházením kogentní úpravy zástavního práva a právně dovoleným jednáním vedoucím ke vzniku platného zajištění dle § 553 obč. zák. ztěžuje i fakt, že fiduciární převod práva se poté, co v římském právu vymizel coby historický předchůdce práva zástavního, začal znovu používat (a v českých zemích se prosadil i za účinnosti obecného zákoníku občanského, který jej neupravoval) jako právně akceptovatelný způsob obejití institutu zástavního práva k movitým věcem tam, kde podmínkou platného vzniku zástavního práva k movité věci bylo její odevzdání zástavnímu věřiteli (ač on i zástavní dlužník měli ekonomický zájem na tom, aby zástava zůstala v držení zástavního dlužníka). V této souvislosti nelze nevidět, že s výjimkou cenných papírů pozbyla tato motivace k úpravě institutu zajišťovacího práva smyslu s účinností od 1. 1. 2002 (po novele občanského zákoníku provedené zákonem č. 317/2001 Sb.), a to s přihlédnutím k dikci § 158 obč. zák. (aplikační problémy, jež s sebou tento institut přináší, výstižně popisuje např. Zoufalý, V. v článku: Zajišťovací převod práva, uveřejněném v časopise Právní rozhledy číslo 9, ročník 1997, str. 448 - 453).

Za daného stavu je Nejvyšší soud (při zachování respektu k principu smluvní autonomie, jak jej vyložil Ústavní soud např. v nálezu ze dne 3. 1. 2000, sp. zn. [IV. ÚS 387/99](#), uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazku 17, ročníku 2000, části I., pod pořadovým číslem 1)

přesvědčen, že zákonný obsah zkoumaného institutu v občanském zákoníku by v situaci, kdy tato úprava postrádá projevenou představu zákonodárce o obsahu zajišťovacího převodu práva, měl být soudní praxí vykládán restriktivně a neměly by se mu přičítat důsledky, jež nejsou v právním řádu rozpoznatelné.

Z ustanovení § 24 odst. 7 písm. b) zákona č. 586/1992 Sb. i z ustanovení § 25 odst. 5 zákona č. 357/1992 Sb. se pak podává, že vůle zákonodárce (byť projevená jinde, než v občanském zákoníku) směřovala a směřuje k tomu, aby institut zajišťovacího převodu práva obsažený v § 553 obč. zák. byl (v souladu s úpravou zakotvenou dříve v zákoníku mezinárodního obchodu, jež byla jeho nepřehlédnutelným inspiračním zdrojem) vnímán (i bez výslovného zakotvení rozvazovací podmínky ve smlouvě) jako ujednání s rozvazovací podmínkou, jejímž splněním se vlastníkem věci bez dalšího stává původní majitel (dlužník, který toto zajištění dal).

S výjimkou teoretických úvah o povaze a možné podobě tohoto institutu naopak neexistuje žádná indicie, jež by nasvědčovala tomu, že zajišťovací převod práva může být sjednán (se všemi riziky, jež s sebou nese nedokonalost hmotněprávní úpravy a rozdílnost teoretických náhledů na věc) jako fiduciární převod práva (tedy tak, že řádným a včasným splněním zajišťované pohledávky se neobnoví vlastnické právo dlužníka k věci a ten bude mít k dispozici pouze právo dožadovat se zpětného převodu vlastnictví, které není právem věcným a pro třetí osoby rozpoznatelným).

Takový výklad ustanovení § 553 obč. zák. by bez výslovné opory v předpisu zákonné síly vedl k významnému narušení ústavně zakotveného principu právní jistoty a kladl by mnohdy obtížně splnitelné požadavky na osoby, které do obdobných právních vztahů vstupují. Přitom Nejvyšší soud přihlíží i k tomu (jak dokládá jeho rozhodovací praxe v oblasti tzv. propadných zástav), že zmíněný institut je začasť využíván zejména v občanskoprávních vztazích, v režimu tzv. zastavárenských smluv.

Na konečnou podobu institutu zakotveného nedostatečně v § 553 obč. zák. pak lze usuzovat (a požadavky na obsah smluvních ujednání vznášet) jen z přesného pojmenování důsledků, jež s sebou nese (může přinést) nikoli splnění rozvazovací podmínky (řádná a včasná úhrada zajištěné pohledávky dlužníkem), nýbrž porušení povinnosti splnit zajištěnou pohledávku řádně a včas.

Právní teorie potud vesměs vychází z toho, že je-li zajišťovacím převodem práva převáděno vlastnické právo k věci, „neměl by“ nabyvatel (věřitel) převádět (dále) vlastnické právo, dokud jde o vlastnictví podmíněné (dokud nenastane splatnost zajišťované pohledávky). Tam, kde se vlastnictví stane „nepodmíněným“ (rozvazovací podmínka splnění zajištěné pohledávky nenastala), přiznává věřiteli právo realizovat vlastnické právo k věci jako plnohodnotnému vlastníku, s tím, že dlužníku má být po zpeněžení zajištění vydána tzv. hyperocha.

Nejvyšší soud na základě výše řečeného nepochybuje o tom, že zajišťovací převod práva má (musí) plnit i uhrazovací funkci. O tom, jakým způsobem se tak má stát, ovšem občanský zákoník mlčí.

Odpověď je proto třeba hledat především v zákonech, jež vymezují postavení takto zajištěného věřitele při nuceném zpeněžení majetku, jehož se týkal zajišťovací převod práva (vlastnického), tedy zejména v ustanovení § 28 odst. 1 ZKV a v ustanoveních § 332 odst. 2 o. s. ř. a § 12 odst. 2 zákona č. 119/2001 Sb., jak citováno výše.

Interpretační význam úpravy obsažené v § 28 odst. 1 ZKV dále posiluje i to, že - jak rozebráno výše v historickém exkursu - i v minulosti vesměs kusá úprava zkoumaného institutu v českých zemích byla z hlediska toho, co jí je (může být) sledováno a jak se uvedený institut projevuje, vysvětlována především prostřednictvím ustanovení vymezujících postavení věřitelů při zpeněžování takto zajištěného majetku.

Ustanovení § 28 odst. 1 ZKV přiznává těmto věřitelům pouze postavení oddělených věřitelů dlužníka; nejsou považováni za vlastníka majetku převedeného na ně zajišťovacím převodem práva (vlastnického). Přitom nečiní rozdíl mezi věřiteli, jejichž zajištěná pohledávka se stala splatnou až prohlášením konkursu na majetek dlužníka, a věřiteli, jejichž zajištěná pohledávka se stala splatnou ještě před prohlášením konkursu (nezanikla splněním a rozvazovací podmínka tak nenastala). Je přitom zjevné, že kdyby se věřitelovo vlastnictví majetku, který věřitel nabyt zajišťovacím převodem (vlastnického) práva vskutku stalo „nepodmíněným“ v pravém smyslu tohoto slova (tedy neomezeným závazkem převést vlastnické právo zpět na dlužníka) ještě před prohlášením konkursu na majetek dlužníka, nebylo by důvodu zacházet s takovým věřitelem jako s osobou, jejíž postavení je (potud, že není pokládán za vlastníka) srovnatelné s postavením věřitele zástavního. Z dikce § 28 odst. 1 ZKV se nadto podává, že předpokladem, bez kterého není možné o jeho aplikaci vůbec uvažovat, je, že pohledávka takto zajištěného (odděleného) věřitele dosud existuje (že nezanikla). Obdobnou funkci plní v exekučních souvislostech úprava obsažená v § 332 odst. 2 o. s. ř. a v § 12 odst. 2 zákona č. 119/2001 Sb.

První otázkou, kterou je nutné v této souvislosti zodpovědět, je otázka, zda smlouva o zajišťovacím převodu vlastnického práva, je platná – poměřováno obligatorními náležitostmi pro ni předepsanými – neobsahuje-li ujednání o tom, jak se smluvní strany vypořádají v případě, že dlužník zajištěnou pohledávku věřiteli neuhradí řádně a včas.

Podle přesvědčení Nejvyššího soudu je smlouva o zajišťovacím převodu vlastnického práva, která neobsahuje ujednání o tom, jak se smluvní strany vypořádají v případě, že dlužník zajištěnou pohledávku věřiteli řádně a včas neuhradí, absolutně neplatná pro neurčitost (ve smyslu § 37 odst. 1 obč. zák.). Vyvolává totiž nejistotu o obsahu práv a povinností účastníků smlouvy pro případ, že dlužník nedostojí svému závazku uspokojit zajištěnou pohledávku a to nejistotu, která – vzhledem k tomu, že o následcích takového porušení smlouvy mlčí nejen smlouva, nýbrž i zákon – nemůže být rozptýlena výkladem. Přitom je nemyslitelné a společensky nežádoucí, aby ode dne, kdy se dlužník ocitne v prodlení se řádným nebo včasným splněním pohledávky zajištěné převodem vlastnického práva, nebylo možné zodpovědět pro daný právní vztah, zda

- 1) dlužník může splnit dluh (uhradit zajištěnou) pohledávku s účinky splnění rozvazovací podmínky (s účinky automatického navrácení vlastnického práva) i kdykoli v době svého prodlení s úhradou zajištěné pohledávky,
- 2) to, že se věřitel stal nepodmíněným vlastníkem na něj převedeného majetku, má nějaký vliv na existenci zajištěné pohledávky,
- 3) věřitel může majetek na něj převedený dále zpeněžit,
- 4) věřitel si může majetek na něj převedený trvale ponechat,
- 5) věřitel může majetek na něj převedený dále převést, aniž by změna vlastnictví měla za následek zánik zajištěné pohledávky (srov. § 524 a násl. obč. zák. ve spojení s otázkou, zda postoupení zajištěné pohledávky vede ve smyslu § 524 odst. 2 obč. zák. ke změně vlastnictví majetku, který postoupitel nabyt zajišťovacím převodem práva).

Další otázka, která se v těchto souvislostech klade, se týká dovoleného obsahu takového ujednání.

Výše citované daňové zákony chápou zajišťovací převod vlastnického práva jako převod úplatný a takto by měl být pojímán i v rovině smluvních ujednání (nejde tu o to, aby šlo o převod za úplatu, nýbrž o vyjádření faktu, že majetek se /vzhledem k povaze převodu dočasně/ převádí jako protihodnota /zajištění/ zajišťované pohledávky).

Na tomto základě lze především uvést, že sankcí absolutní neplatnosti (dle § 39 obč. zák.) bude stiženo takové ujednání o zajišťovacím převodu vlastnického práva, podle kterého sice byla sjednána rozvazovací podmínka (pro případ řádného a včasného splnění zajištěné pohledávky), avšak prodlení dlužníka s řádným a včasným splněním zajištěné pohledávky má přivodit ten následek, že se věřitel bez dalšího stane (při současném zániku zajištěné pohledávky) trvalým vlastníkem převedeného majetku. Pojímáno z obsahového hlediska vykazuje taková smlouva všechny znaky nepřípustného ujednání o propadné zástavě (srov., k tomu § 169 písm. e/ obč. zák. a v judikatuře i rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 15/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), nehledě k problematickým (režimu § 3 a 39 obč. zák. samostatně podléhajícím) vazbám takového ujednání na možný rozsah částečného plnění zajištěné pohledávky dlužníkem. Obdobně je nutno pohlížet i na ujednání, podle kterého by měl týž následek přivodit (v případě dlužníkovy prodlení) jednostranný úkon věřitele adresovaný dlužníku (např. oznámení, že si převedený majetek ponechá v trvalém vlastnictví coby protihodnotu nesplacené pohledávky).

Z výše řečeného se v mezích úvah o tom, jak by měla vypadat smlouva o zajišťovacím převodu vlastnického práva pro případ dlužníkovy prodlení s úhradou zajištěné pohledávky, typově nabízejí následující (právně dovolená) ujednání:

1) Zajišťovací převod vlastnického práva lze sjednat formou kupní smlouvy, ve které bude splatnost dohodnuté kupní ceny vázána k okamžiku splatnosti zajišťované pohledávky, s tím, že bude-li zajištěná pohledávka včas a řádně splněna (čímž se obnoví vlastnické právo dlužníka), zanikne věřiteli povinnost k úhradě kupní ceny, a s tím, že nedojde-li k řádné a včasné úhradě zajištěné pohledávky, započte se kupní cena na zajišťovanou pohledávku.

Věřitelovo vlastnictví, jež se stalo trvalým, již nebude moci být zpochybněno a výše hyperochy (nebo naopak nedoplatku kupní ceny, bylo-li plnění jen částečné) bude od počátku zřejmá.

I v takovém případě se ovšem smluvní strany nevyhnou potřebě zvážit, zda věřitel má zájem na tom, stát se za daných podmínek trvalým vlastníkem věci; věřitel by se v takovém případě měl smluvně pojistit i proti tomu, aby v důsledku účelového chování dlužníka (spočívajícího v tom, že dlužník ke dni splatnosti neuhradí jen minimální část zajištěné pohledávky) nebyl nucen vracet jako důsledek dlužníkovy prodlení podstatou část kupní ceny.

2) Zajišťovací převod vlastnického práva lze sjednat také formou ujednání, podle kterého bude věřitel oprávněn majetek zpeněžit dohodnutým způsobem a vrátit dlužníku případný přebytek zpeněžení (tzv. hyperochu). Takové ujednání (jež předpokládá, že až do zpeněžení zajištění bude dlužník v prodlení s plněním zajištěné pohledávky), se však neobejde bez dohody o tom, jaký vliv na vlastnické právo věřitele k takovému majetku bude mít byť pozdní uspokojení pohledávky dlužníkem z jiných zdrojů a na jaký účel mají být v této době použity užitky vzešlé ze zajištění.

Z pohledu takto ustavených zásad Nejvyšší soud k věci samé uzavírá, že obsah článku III. zkoumané smlouvy vsutku jednoznačně váže vznik vlastnického práva dovolatelky (coby věřitelky) k movité věci až k době (kvalifikovaného) prodlení se splněním označených povinností, což svědčí o tom, že nešlo o podmínku rozvazovací, nýbrž odkládací a že takové ujednání má charakter tzv. propadné zástavy, což způsobuje jeho neplatnost ve smyslu § 169 písm. e) obč. zák.

Na tom nic nemění obsah dovolatelkou odkazovaného článku V. smlouvy o zajišťovacím převodu práva (zahrnující dohodu stran o způsobu zpeněžení takto převedené věci, včetně ujednání o tom, že se dlužníci dostane hyperochy).

Právní posouzení věci odvolacím soudem je tudíž správné a dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. dán není.

Nejvyšší soud dodává, že důvod dovolání zamítnout s poukazem na to, že napadené rozhodnutí je ve svém výsledku správné, by byl dán, i kdyby dovolatelka uspěla s argumentem, že o propadnou zástavu nejde.

Ve skutkové rovině se v posuzované věci řeší případ, kdy se dlužnice ocitla v prodlení s úhradou pohledávky zajištěné zajišťovacím převodem vlastnického práva k movité věci ještě před prohlášením konkursu na její majetek. Platné trvání zajišťovacího převodu vlastnického práva (existence vlastnictví věřitele, který věc sloužící k zajištění způsobem dohodnutým ve smlouvě dosud nezpeněžil, ani se formou zápočtu dohodnuté kupní ceny na zajištěnou pohledávku nestal trvalým vlastníkem věci), totiž zakládá věřiteli (dovolatelce) i v takovém případě (jak vysvětleno výše) jen právo přihlásit svou pohledávku vůči dlužnici do konkursu vedeného na její majetek jako zajištěnou (s právem na oddělené uspokojení z výtěžku zpeněžení zajištění).

Správce konkursní podstaty úpadkyně má oproti tomu právo tento majetek sepsat do konkursní podstaty jako vlastnictví úpadkyně. V takovém případě se nadto nepostupuje podle § 27 odst. 5 ZKV (ten platí jen pro případ osob, jejichž věci, práva nebo pohledávky sice zajišťují pohledávky vůči úpadci, které však současně nejsou věřiteli těchto pohledávek /oddělenými věřiteli ve smyslu § 28 odst. 1 ZKV/).

Věřitel, který se stal vlastníkem věci z titulu zajišťovacího převodu vlastnického práva k ní, proto za trvání tohoto zajištění nemá důvod domáhat se z titulu takového vlastnictví vyloučení věci ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadce (původního vlastníka věci) postupem podle § 19 odst. 2 ZKV; náleží mu jen právo uplatnit přihláškou požadavek na oddělené uspokojení zajištěné pohledávky ze zpeněžení takové věci.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) dovolání zamítl (§ 243b odst. 2 o. s. ř.).